

Н.Г. Малиш

САЛЬМОНЕЛЬОЗ В УКРАЇНІ: ЕПІДЕМІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

e-mail: malysh.ng@gmail.com

Вступ. Сальмонельоз є однією з найбільш проблемних нозологічних форм у структурі групи гострих кишкових інфекцій. Актуальність сальмонельозу зумовлюється надзвичайним його поширенням. Епідеміологічну ситуацію у більшості країн Європи, Азії, Америки визначають як несприятливу з тенденцією до подальшого зростання захворюваності. При цьому, за даними Комітету експертів ВООЗ, офіційно зареєстрована кількість випадків сальмонельозу – це лише 1 % від справжньої кількості ураженого населення.

Мета дослідження – визначити сучасний стан захворюваності на сальмонельоз в Україні.

Матеріали і методи. З використанням епідеміологічних та статистичних методів дослідження проаналізована звітна документація МОЗ України за 2011-2018 рр.

Результати. Встановлено, що в Україні у 2011-2018 рр. показники захворюваності на сальмонельоз коливалися від 17,35 на 100 тис. нас. до 21,49. Медіана захворюваності становила 19,7 на 100 тис. нас. Характерною особливістю епідемічної ситуації була значна нерівномірність розподілу випадків захворюваності на сальмонельоз. Вище середньоукраїнської медіани захворюваності встановлені у Харківській (52,97 на 100 тис. нас.), Хмельницькій (29,97 на 100 тис. нас.), Черкаській (28,05 на 100 тис. нас.), Одеській (23,94 на 100 тис. нас.), Запорізькій (22,56 на 100 тис. нас.), Житомирській (22,35 на 100 тис. нас.), Рівненській (21,01 на 100 тис. нас.) та Дніпропетровській (19,96 на 100 тис. нас.) областях. Найнижчими показники захворюваності були в Тернопільській, Луганській, Донецькій, Херсонській та Чернівецькій областях.

Зважаючи на вищезазначене та враховуючи загальновідомий факт того, що сальмонели є однією з основних причин хвороб харчового походження у світі, можна припустити, що у регіонах з високими рівнями захворюваності на сальмонельоз, спостерігається неблагополучна ситуація із забезпеченістю населення якісними продуктами, насамперед, тваринного походження і, зокрема, м'ясом, птицею, яйцями і молоком.

Встановлено, що захворюваність на сальмонельоз в Україні в основному має спорадичний характер, що, ймовірно, підтримується постійним надходженням у торгівельну мережу забруднених сальмонелами м'ясопродуктів, що не були виявлені у процесі переробки. Однак, часто епідемічна ситуація ускладнюється виникненням спалахів. Загалом, у 2014-2018 рр. у структурі спалахової захворюваності на гострі кишкові інфекції, частка сальмонельозів була найвищою і варіювала від 29,5 % до 60,3 %. Спалахи сальмонельозу найчастіше виникали у Київській та Львівській областях, а їх виникнення опосередковано свідчило про неефективність профілактичних і протиепідемічних заходів, що проводилися у даних регіонах.

Більшість спалахів сальмонельозу виникали у закладах громадського харчування. Водночас, значна їх кількість була пов'язана із зараженням людей у побутових умовах, під час проведення різних традиційних заходів (весілля, проводи до армії, поминки тощо), де, ймовірно, з порушеннями санітарно-гігієнічного режиму відбувалося приготування великої кількості страв. Основними причинами захворювання на сальмонельоз, постраждали називали вживання «сумнівних», щодо якості, продуктів харчування, до складу яких входили яйця та м'ясо.

У 89,6 % випадків спалахи були спричинені *S. enteritidis*, у 2,1 % - *S. typhimurium*, у 6,2 % – *S. blegdam*, у 2,1 % – *S. glostrup*. Якщо штам *S. enteritidis* в останні роки традиційно був причиною більшості випадків захворюваності на сальмонельоз, то *S. blegdam* та, особливо, *S. glostrup* – для України є «екзотичними» штамми, що рідко ізолюють з клінічного матеріалу, об'єктів навколишнього середовища, зразків продуктів харчування.

Погіршення епідемічної ситуації із спалахової захворюваності на сальмонельоз спостерігалось у теплу пору року ($p < 0,05$).

Сальмонельоз у сучасних умовах є надзвичайно широко поширеним захворюванням і серед тварин. Удосконалення методів розведення і відгодовування тварин, їх зоотехнічного і ветеринарного обслуговування, сприяли тому, що в останні роки рівні захворюваності на сальмонельоз зросли ще більше. Вакцинопрофілактика стала необов'язковою, і у плані протиепізоотичних заходів часто не передбачається.

За даними досліджень проведених у Сумській області, *S. enteritidis* ізолювали - у $(8,8 \pm 0,8)$ % випадків із м'яса вимушено забитої великої рогатої худоби, *S. cholerae-suis* - у $(14,7 \pm 0,7)$ % із м'яса вимушено забитих свиней. Частота виділення *S. typhimurium* з патологічного матеріалу курей сягала 16,1 %, пушних звірів – 12,8 %, бджіл – 14,3 %, з м'яса вимушено забитої великої рогатої худоби - 4,4 % досліджених проб. Між частотою виділення *S. typhimurium* із патологічного матеріалу тварин і частотою ізоляції цього патогену з клінічного матеріалу хворих, встановлена пряма сильна залежність ($r = 0,89$; $m_r = 0,1$; $t = 8,9$). Тобто, активізація епізоотичного процесу цієї інфекції серед тварин, впливає на ріст захворюваності на сальмонельоз населення регіону.

Крім природних, на інтенсивність епідемічного процесу сальмонельозу можуть впливати і соціальні фактори. Так, було встановлено, що Харківській області, в якій зареєстровані найвищі показники захворюваності на сальмонельоз, і яка є одним із провідних промислових, сільськогосподарських, наукових і культурних регіонів України, виявлені прямі сильні кореляційні зв'язки між показниками чисельності, щільності, природного руху населення і захворюваністю на сальмонельоз ($r =$ від 0,779 до 0,908) ($p < 0,05$).

Висновок. Сальмонельоз продовжує залишатися невирішеною медичною і соціальною проблемою в Україні. Зустрічається як у вигляді спорадичних випадків, так і епідемічних спалахів. Існуюча система епідеміологічного нагляду потребує оптимізації, шляхом розширення її аналітичної підсистеми.